

De hofcultuur in de Late Middeleeuwen

In de Late Middeleeuwen ging het hofleven gepaard met veel pracht en praal. Door grootse jachtpartijen, *toernooien en banketten te organiseren, luisterrijke residenties in te richten en kostbare kleding te dragen, maakten middeleeuwse vorsten hun macht zichtbaar en voelbaar. Een vorst die enorme bedragen kon uitgeven aan kunst en cultuur toonde zijn status en bestendige zodoende zijn macht.

Uiteraard draaide het hofleven niet enkel om het tonen van rijkdom aan buitenstaanders. De interne cultuur aan het hof werd gekenmerkt door een ingewikkeld stelsel van sociale gedragscodes die men samenvattend kan aanduiden als *hoofsheid. Het is een vorm van hoffelijkheid die, althans in theorie, voortvloeit uit de liefde voor een dame. Wie verliefd is, gedraagt zich hoofs en zonder hoofsheid bestaat er geen liefde.

Hoofs gedrag stond gelijk aan het zich conformeren aan allerlei geschreven en ongeschreven regels voor de omgang, een etiquette die was gebaseerd op respect voor de andere: ga nooit binnen zonder kloppen, drink niet met volle mond en spuug niet in de wijn – het glas werd immers gedeeld met de tafelenoot. Respect voor de andere betekende ook dat men in de conversatie terughoudend moest zijn. Een te grote directheid werd al snel bestempeld als onhoofs. In plaats van duidelijke uitspraken – ik hou van jou! – verzond men dubbelzinnige signalen die alleen voor de goede verstaander te begrijpen waren. De hofcultuur laat zich daarmee kennen als een subtiel spelcultuur waarbij het erom ging de juiste betekenis toe te kennen aan talrijke vormen van beeldspraak en symboliek.

Wie niet dikwijls aan het hof verbleef en de gevoeligheden van het hofleven niet voldoende doorzag, had geen deel aan de hoofsheid. Paradoxaal genoeg is het juist deze beslotenheid van de hofkring die ervoor zorgde dat de middeleeuwse vorstenhoven hun culturele uitstraling behielden, ook toen ze qua macht en financieel vermogen reeds waren geëvenaard door de stedelijke gemeenschappen. De Nederlandse vertalingen van werken die hun oorsprong hebben in de veelal Franstalige hofcultuur zijn mogelijk niet bedoeld voor Nederlandstalige hovelingen – zoals men aanvankelijk veronderstelde – maar voor een stedelijk publiek dat, veelal tevergeefs, aansluiting zocht bij de gepolijste wereld van het hof.

Lange tijd werd de hofcultuur louter bestudeerd door kunsthistorici en letterkundigen, onderzoekers die vooral oog hadden voor de puur artistieke

De Brabantse hertog Hendrik III (r. 1248-1261) was een vrijgevig mecenas voor tal van Franstalige trouvères (minnezangers). Zelf dichte hij onder meer het hoofse liefdeslied *Amors m'est u cuer entree*, de chanter m'a esmeu ('De liefde kwam in mijn hart en zette me tot zingen aan'). De afbeelding toont een handschrift waarin het lied is overgeleverd.

PARIS, BIBLIOTHÈQUE NATIONALE, MS. FR. 844 FOL. 6R.

ontwikkelingen. In toenemende mate kreeg men echter belangstelling voor het leven achter de fraaie façade van de hofcultuur. Daarom bestudeert men tegenwoordig niet alleen de artistieke producten – zoals schilderijen, beeldhouwwerken en literaire teksten – maar worden ook andere bronnen met vrucht geëxploreerd, hofrekeningen bijvoorbeeld. Meer dan vroeger worden ook 'gewone' historici bij het onderzoek betrokken. Het heeft alvast geleid tot het inzicht dat het niet al goud is wat er blinkt. Het leven aan het hof moet evenzeer zijn beheerst door roddels, achterklap en intriges als door verfijnd hoofs gedrag. Juist deze spanning tussen droom en daad, tussen idealisme en pragmatiek, maakt de hofcultuur tot een uiterst gevarieerd en spannend onderzoeksobject.

Een kennismaking met de middeleeuwse wereld

István Bejczy

uitgeverij | **C**
coutinho

bussum 2001